

5 december

Sinterklaas en nationale cultuur in Nederland

In een huis-aan-huiskrant verspreid in de stad Utrecht stond op 11 oktober 2000 een bijzonder aardige cartoon. We zien iemand een huiskamer binnenstormen, terwijl hij nog vanachter de deur uitroept: 'Heb je 't gezien in de stad? Allemaal sinterklaasartikelen in sommige winkels...'. Wat hij zelf nog niet gezien heeft, maar de lezer al wel, is dat zijn vrouw de versiering van de kerstboom in de huiskamer al bijna voltooid heeft!¹ De grap zit in de dubbele overdrijving, het onwaarschijnlijke van een al in oktober opgestelde kerstboom. De cartoon was geslaagd, omdat juist dát aspect naar voren werd gehaald. Want aan een grap over alleen sinterklaasartikelen in oktober valt tegenwoordig weinig eer meer te behalen.

Sinds begin jaren tachtig is het immers een alledaagse realiteit dat er dan al pepernoten en chocoladeletters te koop zijn. Toen kon men zich er nog over opwinden dat er al in oktober, soms zelfs al augustus en september, reclamefolders werden verspreid met afbeeldingen van Sint en Piet en dat er al op de televisie reclame werd gemaakt voor sinterklaascadeaus. De onlustgevoelens die dit opriep vertaalden zich vooral in bezorgheid, bij ouders en onderwijsgevendens, over de vraag of jonge kinderen het emotioneel wel aan konden om zo lang vóór pakjesavond in spanning te zitten. Dergelijke geluiden doen nu bijna ouderwets aan – al zijn ze zeker nog wel te horen². Maar we zijn er dan wel aan gewend geraakt dat de grens die het begin van de sinterklaastijd markeert – en dat is tegenwoordig in de eerste plaats de aankomst en intocht van Sinterklaas op de televisie – door winkeliers welbewust wordt overschreden, toch blijft er ieder jaar bij velen iets knagen. Wat dat 'iets' is, valt niet gemakkelijk onder woorden te brengen. Niettemin wil ik proberen enkele contouren daarvan te schetsen.

Onrust: Sinterklaas en de 'te vroege' kerstman

Van grote maatschappelijke opwindning of publieke onrust rond Sinterklaas kan de afgelopen jaren in Nederland eigenlijk niet echt gesproken worden. Maar zo'n tien tot vijf jaar geleden was dat duidelijk wél het geval.³ Toen ontstond in de media het beeld dat het sinterklaasfeest zijn langste tijd had gehad. Opiniepeilingen en cijfers over de bestedingen van de consumenten gaven aan dat steeds meer mensen er voorkeur aan gaven elkaar niet met sinterklaas, maar met Kerstmis met cadeautjes te gedenken. Het is uiteraard niet gemakkelijk om zich een beeld te vormen van wat zich werkelijk binnenshuis afspeelt. Maar op straat, in de etalages, en in de winkels zelf waren tekenen van deze verschuiving voor iedereen heel goed waarneembaar. Het kwam voor velen als een schok, zoals

bleek uit een door het Meertens Instituut in 1994 uitgezonden enquête, uit straatinterviews opgetekend in kranten, ingezonden stukken en chatboxen op internetsites zoals de 'stoompage', dat winkeliers er niet voor terugdeinsden om al vóór 5 december kerstartikelen te verkopen, kerstdecoraties aan te brengen en 'Jingle bells' uit de luidsprekers van winkelcentra te laten klinken. Daarmee werd, zo heette het in allerlei bewoordingen, op ontoelaatbare wijze een grens overschreden.

Er werd niet alleen openlijk of stil gemopperd. Op allerlei plaatsen in het land ontstonden er comités van verontruste burgers, waarvan in ieder geval de in 1993 opgerichte Stichting Nationaal Sint Nicolaas Comité nog bestaat, die zich actief inzetten voor het behoud van de eigen tijd van het sinterklaasfeest. Met ludieke acties, zoals het plaatsen van verkeersborden met een rode streep door een kerstboom vóór 5 december tot het in de zak stoppen door Sinterklaas van de kerstman, werd geprobeerd het tij te keren.⁴ En met succes, naar het lijkt, want uit opiniepeilingen van de laatste jaren komt naar voren dat de achteruitgang in de viering van het sinterklaasfeest niet alleen tot stilstand is gekomen, maar dat zich zelfs weer een geleidelijke toename aftekent.⁵ Ongetwijfeld heeft de publiciteit die de actiecomités hebben weten te genereren aan deze ontwikkeling bijgedragen. Dat dergelijke acties op instemming konden rekenen, blijkt overduidelijk uit de uitkomst van een NIPO-enquête in 1997. Die leerde dat maar liefst 74% van alle Nederlanders van 18 jaar en ouder zich ergerde aan kerstversieringen in de winkels vóór 5 december. Onder 55-plussers was dit, natuurlijk niet overwacht, zelfs 81%.⁶

Het is een opmerkelijk gegeven dat dergelijke gevoelens van onvrede zo massaal gedeeld kunnen zijn. Met recht mag men hier de typisch Nederlandse vraag stellen: 'wie heeft het hier eigenlijk voor het zeggen?' Het was niet onlogisch dat, naar aanleiding van de NIPO-enquête, in een ingezonden brief werd geschreven: als driekwart van de bevolking pas na 5 december zijn inkopen zou doen voor de kerst, dan 'zou het snel afgelopen zijn met de te vroege komst van de kerstman'.⁷ Maar zo eenvoudig ligt het – natuurlijk – niet. Op het eerste gezicht zit er wat in om de beschuldigende vinger te wijzen in de richting van de winkeliers. Zij – of in meer algemene termen: 'de commercie' – zijn immers verantwoordelijk voor hun etalages en de irritatie die deze opwekken. Des te verrassender is dan het resultaat van een enquête, die in 1996 gehouden werd onder 600 detailhandelaren in Nederland. Een zeer royale meerderheid van hen gaf te kennen dat zij de kritiek van de klanten deelden! 88% van de winkeliers vond 'het een goede zaak (...) dat de Kerst pas na 5 december in het winkelbeeld verschijnt'. Zouden dan de resterende 12% verantwoordelijk zijn voor de verdringing van Sinterklaas door de kerstman? Dat botst niet alleen met de ervaring, maar ook met antwoorden van diezelfde winkeliers op een andere vraag in deze enquête. Daaruit blijkt dat zo'n 20%, een wat groter aantal dus, al vóór 5 december begint met de kerstpromotie. Niet ten onrechte merkt de rapporteur fijntjes op dat 'er blijkbaar toch detailisten (zijn) die anders handelen dan zij in feite willen of zich voordoen'.⁸

En daarop laat zij nog niet eens twijfels volgen aan de betrouwbaarheid van de genoemde cijfers. Opnieuw de vraag: 'wie heeft het hier eigenlijk voor het zeggen?'

De winkeliers zijn nog niet zo schizofreen dat ze niet erkennen dat zij zelf – en dan wordt wel een veel aannemelijker percentage van 64% vermeld⁹ – verantwoordelijk zijn voor de verminderde aandacht in het algemeen voor Sinterklaas in hun zaken. Maar tegelijk delen zij mee dat zij, door zo te handelen, eigenlijk tegen hun eigen inborst ingaan. Dat blijkt ook uit enkele van hun persoonlijke uitspraken: 'Duidelijke scheiding aanbrengen tussen Sinterklaas en Kerst, niet in oktober al met Kerst beginnen'; 'Echt duidelijk 2 feesten ervan maken, apart Sinterklaas- en apart Kerstfeest'; 'Sint verdrinkt in het Kerstaanbod. Kinderen raken in de war!'; 'We moeten niet alleen aan geld denken, maar ook aan de traditie en aan de kleine kinderen die nog in Sinterklaas geloven, en dan moet je het absoluut gescheiden houden'.¹⁰

Hoe zit dit nu? Kunnen winkeliers misschien zelf een verklaring geven voor deze tegenstrijdigheden in hun eigen gedrag? Zij hebben inderdaad drie 'excuslijnen'. Ze móeten zichzelf wel geweld aandoen, want ten eerste, collega's in hun eigen directe omgeving zetten vooral in op de Kerst en dan zijn zij wel gedwongen om mee te gaan, willen zij zich niet uit de markt prijzen; ten tweede, het zijn de grootwinkelbedrijven, de grote ketens en vooral de steeds meer de trend setende tuincentra, die de Sint nauwelijks meer interessant vinden, en ook daarom moeten de kleine winkeliers wel volgen; en ten derde, de winkeliers zouden nog wel Sinterklaas aandacht willen geven, maar de consumenten geven zelf aan dat Sinterklaas voor hen niet meer zo hoeft en dat zij Kerstmis veel gezelliger en belangrijker als geschenkenfeest vinden. Juist omdat verkoopcijfers doorgaans betrekking hebben op de hele maand december, waarin beide feesten vallen, is het feitelijk commerciële belang van zowel Sinterklaas als Kerstmis moeilijk vast te stellen.

Intensivering typisch Nederlands

Een winkelier schreef ook: 'ik ben bang dat Sinterklaas steeds meer gaat verdwijnen; dat ligt volgens mij aan de cultuur'.¹¹ Daarin klinkt de notie mee van een enigszins ongreepbare factor. Waarschijnlijk doelde hij op veranderende opvattingen, die verantwoordelijk gehouden kunnen worden voor verschuivende gedrag patronen. Maar – zoals eerder al naar voren kwam – er kunnen op z'n zachtst gezegd spanningen bestaan tussen ideeën en daden. Bovendien gedragen mensen zich zo verschillend, dat het niet zinvol is te spreken over 'de cultuur'. Daar staat weer tegenover, dat het idéé dat er iets als 'de cultuur' bestaat, en dan met name het idee van een 'nationale cultuur', voor velen wel degelijk een geleefde werkelijkheid is.¹² Bij tijden kan deze notie, zoals bekend, een kracht bezitten waarmee duchtig rekening gehouden moet worden. Dat bleek ook in Nederland toen – weliswaar op bescheiden schaal, maar toch – begin jaren negentig de publieke discussie naar aanleiding van de dreigende teloorgang van het sinterklaasfeest hoog opliep. Tot aan hoofdartikelen in landelijke dagbladen werd erover geschreven.¹³

De diffuse onvrede bij velen over zulke processen als de globalisering van de economie, de commercialisering van het dagelijks leven in het algemeen en de groeiende Europese eenwording kanaliseerde zich in een ongemeen fel verwoorde afschuw over de komst van de kerstman in de publieke sfeer.¹⁴ De schrijver Nicolaas Matsier noemde hem 'dat Duits-Amerikaans-Engels misbaksel, de kraak- en smaakloze kerstman', en onze correspondenten schreven onder andere over 'een inktvlek op een mooi Nederlands schilderij' of een 'sullig kitsch-figuur. Een land dat Sinterklaas kent, zou geen behoefte moeten hebben aan een slap aftreksel als de kerstman'.¹⁵ Daartegen diende het Nederlandse volk zich teweer te stellen, ja zelfs in opstand te komen. Een leuze als 'Leve de sint, dood aan degene die dat niet vindt', aangetroffen op een internet-babbelbox,¹⁶ getuigt van de bijna grimmige ernst die het sommigen hierbij was.

Om zich tegen de kerstman teweer te stellen maakten zij gebruik van een mentale operatie die ook aangetroffen wordt in nationalistische bewegingen. Er werd een tegenstelling geconstrueerd tussen de 'vreemde', 'buitenlandse' kerstman en de 'eigen' Sinterklaas. Die laatste werd gepresenteerd als de enige, authentieke, representant van de Nederlandse cultuur.¹⁷ De aanwezigheid van de kerstman deed daaraan niet alleen afbreuk, maar bedreigde die zelfs met de ondergang. 'Een volk dat zijn tradities verloochent, (houdt op) te bestaan'.¹⁸ De toenemende viering van het Kerstfeest met geschenken werd geëtiketteerd als een bijna onvaderlandslievende handeling. In allerlei toonaarden viel – en valt – dit geluid te horen.¹⁹ Het gevolg van deze publieke discussie is wel geweest dat het denkbeeld dat het Sinterklaasfeest een typisch Nederlands feest is, krachtig werd omlijnd en versterkt.

Vaste Nederlands cultuur element

Die krachtige vereenzelviging bij velen van Sinterklaas met de Nederlandse cultuur is begrijpelijk – steevast wordt daarbij teruggegrepen op eigen jeugdherinneringen – en moet als een gegeven aanvaard worden. Maar toch zijn daarbij wel enkele kritische kanttekeningen te plaatsen. Sinterklaas wordt immers ook in België gevierd en in de Duitstalige landen. Als Nederlanders dat al weten, wordt daar evenwel onmiddellijk aan toegevoegd dat het sinterklaasfeest in Nederland dan toch een unieke invulling heeft gekregen. Dat geldt dan met name de huiselijke viering op pakjesavond, met z'n surprises en plagerige gedichten. Dat laatste is inderdaad in grote mate het geval. Want een intocht van Sinterklaas of een bezoek van de heilige aan school of huis kan men ook elders zien.²⁰ Maar de betekenissen die daaraan in Nederland gehecht worden, de specifiek nationale en zelfs nationalistische invulling van juist ook deze elementen van het feest, zijn daar afwezig.

Om die gevoelswaarden te onderstrepen wijzen Nederlanders er ook graag op dat het Sinterklaasfeest deel uit maakt van de vaderlandse

geschiedenis en in Nederland een oude 'traditie' is, zoals kardinaal Simonis. Hij had weliswaar geen 'princiële bezwaren' tegen het geven van cadeautjes met Kerstmis, maar zag toch 'liever dat we dit met Sinterklaas doen. Dat is nu eenmaal traditie'.²¹ Vaak wordt in dat verband verwezen naar het bekende schilderij van Jan Steen uit de zeventiende eeuw. Toch zijn we over de geschiedenis van het feest tot aan de negentiende eeuw nog maar matig geïnformeerd. Wel weten we dat veel elementen van de huidige viering in Nederland omstreeks 1850 vorm hebben gekregen, dankzij het prentenboekje met gedichten van de Amsterdamse onderwijzer Jan Schenkman. De aankomst van Sinterklaas samen met een zwarte knecht uit Spanje, de plechtige intocht in de stad, zijn bezoek aan school en strooiavond worden daarin zoniet bedacht, dan toch voor het eerst in een zinvol geheel bijeengebracht.²² Dit geldt met name voor de figuur van de zwarte knecht, die waarschijnlijk pas in het begin van de twintigste eeuw de naam Zwarte Piet krijgt. Deze visuele bronnen, later versterkt met daarop geïnspireerde liedjes, hebben de rituelen van het sinterklaasfeest diepgaand beïnvloed.

Over hoe dit proces verlopen is, weten we eveneens nog weinig. De tot nu toe oudst bekende gegevens over intochten, in steden, dateren van de jaren tachtig van de negentiende eeuw. Maar een bijzonder interessante bron, een in 1943 door het Meertens Instituut uitgezonden enquête, geeft van dit verspreidingsproces tenminste een indruk.²³ Opvallend was dat sommige van onze toenmalige correspondenten op de dorpen meedeelden dat ze eigenlijk helemaal geen Sinterklaas vierden! Maar dan bedoelden ze: niet zoals in de steden. Dat kinderen een klomp of een bord met iets voor het paard van Sinterklaas zetten kwam weliswaar voor, maar 'pakjesavond' gold als een stedelijk verschijnsel, waaraan op de dorpen alleen in enkele, meer op de burgerlijke cultuur georiënteerde, kringen gedaan werd. De ontmoeting met Sinterklaas in levenden lijve bleek voor velen een nog vrij recente ervaring. Zij benoemden die soms als een 'importverschijnsel', afkomstig uit de stedelijke cultuur of in het algemeen uit 'het Westen' van het land.

Verantwoordelijk voor de invoering van deze vernieuwingen waren de, vaak van elders afkomstige, onderwijzers van de plaatselijke lagere school. Zij zorgden ervoor, als bemiddelaars tussen de stedelijke of burgerlijke cultuur en die op het platteland, dat de schoolkinderen door middel van prentenboekjes, schoolplaten en liedjes bekend raakten met de nieuwe vorm van Sinterklaasviering. Zij organiseerden een bezoek van Sinterklaas aan school en daarmee een rudimentaire intocht in de eigen plaats. Dat deden de onderwijzers niet alleen omdat de Sint hen een steuntje in de rug kon geven bij hun opvoedingswerk, maar ook om het prestige van hun school en uiteindelijk van zichzelf te verhogen. Tegelijkertijd keerden zij zich tegen een oudere vorm van het sinterklaasfeest: het zogenaamde 'Sunteklaaslopen' of 'klaasjagen'. Eind negentiende, begin twintigste eeuw was dat in grote delen van het land nog een veelvoorkomend verschijnsel. Groepjes jongelui van zo'n 10-18 jaar trokken de avonden voor Sinterklaas langs de huizen. Om kleine kinderen of jonge meisjes bang te maken hadden ze zich onherkenbaar en potsierlijk verkleed, vaak in witte vrouwenkleden of omgekeerde jassen. Hun gezicht was zwart gemaakt of ze droegen een masker en een baard. Ze schreeuwden, stampden met hun voeten of maakten lawaai met stokken en kettingen. En plotseling deden ze de deur open met de vraag: 'Zijn hier nog stoute

kinderen?', strooiden pepernoten en verdwenen weer. Als beloning verwachtten ze wat lekkers of wat geld. Tijdens de eerste decennia van de twintigste eeuw krijgt men in de dorpen aan dit wilde gedoe steeds meer een hekel. Het bezoek van de verklede Sinterklazen wordt als een vorm van bedelarij beschouwd, waarmee het afgelopen moest zijn. Precies in deze tijd introduceren de onderwijzers hun nieuwe Sinterklaas. In plaats van de wilde en woeste jongens zien de kinderen nu een deftige, bedaarde en vriendelijke – kortom beschaafde – Sint.

Hierdoor verburgerlijkte het sinterklaasfeest niet alleen,²⁴ het kreeg ook een uniform en daarmee, allereerst nog in geografische zin, nationaal karakter. Dat is bijvoorbeeld te zien in de benaming voor de dienaar van Sinterklaas. Die heette aanvankelijk eenvoudig 'Jan de knecht' of men had allerlei regionale benamingen zoals Nicodemus, Jacques Jour, Assiepan, Sabbas of Hans Moef. Omstreeks de jaren dertig zien we dat al deze namen vervangen zijn door 'Zwarte Piet'. Sinterklaas gold vooral als een kinderfeest, maar ook steeds meer volwassenen gaan ertoe over elkaar iets te geven, met surprises en gedichten, en raakten daardoor nog meer betrokken bij het feest. Van de schoolfeesten en de intocht van Sinterklaas – vooral die in Amsterdam sinds 1934 trok de aandacht (al had die in enkele andere steden al eerder plaats) – verschenen uitgebreide verslagen in de kranten. Ook die droegen ertoe bij dat als het ware de infrastructuur geschapen werd voor het ontstaan van een nationaal gevoel rond het feest. Dat werd nog versterkt door de uitzendingen van de intocht door de televisie, met name vanaf de jaren zestig. Daarin komt Sinterklaas altijd aan in stadjes met een hoog Anton Pieck-gehalte. 'Die oud-Hollandse sfeer hoort bij Sinterklaas', verklaart de producent van de uitzending.²⁵ Al week de datum van plaatselijke intochten daarvan wel eens af – wat reden was voor allerlei geruzie – de door het hele land te bekijken tv-intocht vormde steeds meer het startsein voor de sinterklaastijd. Die gelijktijdigheid in de beleving, met als hoogtepunt natuurlijk de huiselijke viering – in principe op 5 december, maar dikwijls ook op het nabijgelegen weekend – vormde en verstevigde het nationale gevoel rond het feest. Dit kreeg bovendien een normatief karakter: iedere Nederlander viert het sinterklaasfeest niet alleen, hij dient ook het te vieren.

Zwarte Piet ter discussie

Het mag uit het voorafgaande duidelijk zijn, dat het sinterklaasfeest zoals we dat thans in Nederland kennen, grosso modo, van maar betrekkelijk recente datum is. Zeer veel Nederlanders die een beroep doen op 'de traditie' zijn zich daarvan niet bewust. Er is echter een groepering in de Nederlandse samenleving die hierop een uitzondering vormt en vooral de laatste jaren het veranderlijke karakter van de vorm van het sinterklaasfeest onder de publieke aandacht brengt. Dat zijn de Nederlanders vooral van Surinaamse afkomst.²⁶ Zij doen dat niet zozeer uit academische belangstelling, maar met een bijzonder doel, waarbij opnieuw de vraag speelt: 'wie heeft het hier eigenlijk voor het zeggen?'

In het geding is, uiteraard, de figuur van Zwarte Piet. Met publicaties, zoals het boek *Sinterklaasje, kom maar binnen zonder knecht*,²⁷ de oprichting in Amsterdam van de actiegroep 'Zwarte Piet is zwart verdriet' en in 2000 zelfs met de dreiging sinterklaasfeesten op sommige Amsterdamse scholen te verstoren,²⁸ tekenen Nederlanders met een donkere huidskleur protest aan tegen betekenis die in hun visie kleven aan Zwarte Piet. Hij geldt immers als een figuur die griezelig is voor kinderen, niet al te snugger en juist daardoor grappig, die krom Nederlands praat en, bovenal, als de ondergeschikte van een blanke, die bij uitstek wijs en vriendelijk is. Op karikaturale of stereotype wijze wordt in de combinatie van Piet en Sint de ongelijke machtsverhouding uitgebeeld tussen zwarte en witte mensen. Ongemerkt pikken jonge, ontvankelijke kinderen deze racistische beeldvorming van koloniale herkomst op en in hun latere leven zullen zij daarnaar handelen. Bovendien is het nu al voor zwarte mensen uitermate kwetsend om voor Zwarte Piet uitgescholden te worden of het gevoel te hebben met dit 'symbool uit de slavernij, een symbool van knechting'²⁹ vereenzelvigd en daardoor vernederd te worden. Discriminatie mag gewoon niet, folklore is daarvoor geen excuus. Als deze Zwarte Piet een vrij recente uitvinding is, uit de negentiende of het begin van de twintigste eeuw – dus een veranderlijk element in de geschiedenis van het feest, dan staat, nu Nederland een groot aantal inwoners kent met een donkere huidskleur, niets een verdere verandering in de weg. Zonder gevolgen voor de kern van het feest kan de knecht, of liever de metgezel, van de Sint een andere kleur krijgen dan zwart, of nog beter: helemaal verdwijnen. Sinterklaas kan evengoed alleen zijn geschenken uitdelen. Dat is in grote lijnen de argumentatie die naar voren wordt gebracht.

Alleen al het uiten van dit protest maakte bij andere Nederlanders een ongekend emotionele reactie los, zoals bleek tijdens een televisieuitzending van Sonja Barend in 1997,³⁰ in de regen van ingezonden stukken in kranten en uit reacties op de sint-internetsite. In grote meerderheid vond men dat aan Zwarte Piet absoluut niet getornd mocht worden; wie dat deed, was een zeurpiet. Met iets als racisme had deze figuur helemaal niks te maken. Maar liefst 96% van de Nederlanders zou volgens een NIPO-enquête uit 1996 deze mening zijn toegedaan, terwijl 2% geen mening had en slechts de overgebleven 2% de bezwaren wel deelde.³¹ Die zouden toch moeten weten dat Piet zwart is, omdat hij door de schoorsteen kruipen moet? Maar waarom heeft hij dan kroeshaar en rode lippen, en is zijn pak verder niet zwart, vroegen de tegenstanders. Sinterklaas is een kinderfeest, betogen de anderen, dat moet je niet serieus nemen, kinderen doen dat al helemaal niet. Volwassenen – 'overbezorgde, gefrustreerde welzijns werkers met te weinig fantasie en te veel vrije tijd'³² – moeten hun irritaties, die niets met het feest zelf te maken hebben, daarop niet uitleven. We leven hier in Nederland en Zwarte Piet is een Nederlandse traditie; wie dat niet zint, viert het feest maar niet. Als Nederlanders wordt voorgehouden respect te hebben voor de tradities van andere culturen, moeten anderen evenmin onze eigen tradities minachten.³³ Bovendien, er zijn genoeg zwarte mensen die helemaal geen moeite hebben met Zwarte Piet. De tegenstanders van Zwarte Piet hebben er verder onvoldoende oog voor dat hij al enkele decennia niet meer een vreeswekkende figuur is, die kinderen met de roe dreigt of in de zak stopt;³⁴ hij is veeleer iemand die knappe kun-

sten vertoont, normaal Nederlands spreekt, snoep uitdeelt en de steun en toeverlaat is van Sinterklaas, die steeds meer de rol aanneemt van een wat hulpeloze en verstrooide oude man.³⁵ Tot slot, als Piet een andere kleur heeft dan zwart, bijvoorbeeld rood, is hij eenvoudig geen Piet meer. 'Historisch gezien klopt er dan niets meer van het Sinterklaas-feest en kunnen we er wel meteen mee ophouden.'³⁶ Zo luidt, eveneens grof samengevat, de positie van de verdedigers van Zwarte Piet.

'De discussie over Zwarte Piet is interessant', heeft Guno R. Jones in de bundel over Zwarte Piet terecht opgemerkt, 'omdat het beelden over de Nederlandse identiteit, die zich normaal aan ons onttrekken, naar voren haalt.'³⁷ Dat geldt evenzeer voor de discussie, die ik in herinnering roep, over de verhouding tussen het sinterklaasfeest in het algemeen en Kerstmis als geschenkenfeest. De twee debatten vertonen grote overeenkomst en hangen met elkaar samen.³⁸ In beide draait het in feite om de vraag: 'wie heeft het hier eigenlijk voor het zeggen?'. Voor degenen die bezwaren hebben tegen de figuur van Zwarte Piet kwam het wel bijzonder ongelukkig uit dat beide discussies zich vrijwel tegelijkertijd afspeelden. Want het gevoel van onzekerheid dat de komst van de kerstman opriep, vertaalde zich in een nadrukkelijke en collectieve bevestiging van het typisch Nederlandse van het sinterklaasfeest.³⁹ Dat hield in deze visie tevens in: van de onaantastbaarheid van de grens tussen de sinterklaas- en Kersttijd en van de onveranderlijkheid van de vorm van het feest. Deze lawine bedolf de tegenstanders van Zwarte Piet als het ware, hun bezwaren werden kortweg en massaal van tafel geveegd.

Enkele conclusies

Het past een etnoloog tegenwoordig niet meer om de authenticiteit van deze emotionele vorm van 'kennis' in twijfel te trekken of om daarop kritiek te hebben⁴⁰ – al heb ik dat impliciet toch gedaan door de recente geschiedenis van het sinterklaasfeest te schetsen. Daaraan kan nog worden toegevoegd dat gedurende de laatste decennia bovendien heel vaak is afgeweken van wat 'de traditie' heet – zonder dat daarover veel misbaar is gemaakt. Het aantal plaatsen waar Sinterklaas in een 'stoomboot' kan arriveren, is misschien een minderheid. Daar komt hij met de trein of, als men echt iets 'nieuws' wil, per helicopter of parachute.⁴¹ En hoe vaak niet maakt hij zijn intocht niet op de schimmel, maar in een rijtuig of auto? Begrijpelijk is dat wel, want het aantal verhalen over bijna-ongelukken met het paard is legio. Toch worden deze alternatieve vormen van de intocht vrijwel nooit opgevat als een ontoelaatbare inbreuk op de traditie.⁴² Hetzelfde geldt voor de toespraak van Sinterklaas na zijn ontvangst door de plaatselijke burgemeester, waarin, over de hoofden van de kinderen heen, steevast hete hangijzers uit de plaatselijke politiek worden besproken.⁴³

Aan de realiteit van het gevoelvolle beroep op 'de traditie', op 'volkscultuur', doet dat evenwel niet af. Wel mag een etnoloog bij deze emoties

kanttekeningen maken en moet hij, naar vermogen, laten zien welke functies deze vervullen. Een antwoord op de in het begin van deze bijdrage gestelde vraag naar wat er knaagt, als de kerstman zich te vroeg aandient of gemorrelt wordt aan de status van Zwarte Piet, zou kunnen luiden: dit gevoel komt voort uit de pertinente weigering om veranderingen te aanvaarden en om diversiteit te erkennen. Het is de behoefte om grenzen te trekken, waar allang geen grenzen meer bestaan, de wens iets buiten de geschiedenis te plaatsen, wat wel degelijk een geschiedenis heeft – en zal hebben, om zekerheid en stabiliteit te construeren waar dat minder mogelijk is dan ooit tevoren. 'Cultuur ligt vast in de geschiedenis', schreef een tegenstander van de acties tegen Zwarte Piet bijvoorbeeld, 'en die kun je niet veranderen'.⁴⁴ Het is evenwel een vorm van cultureel fundamentalisme, waarin de eigen interpretatie van de culturele waarheid wordt uitvergroot en als absoluut en ononderhandelbaar en tijdeloos wordt voorgesteld.⁴⁵ Maar dit zijn – natuurlijk – onhoudbare posities en dat lijkt men ook wel te beseffen. Het verklaart de tegenstrijdige gevoelens die men openlijk zegt zelf te ervaren.

Het lijkt me dat juist daaruit ook hoop voor de toekomst geput mag worden. De strategie van de verdedigers van Sinterklaas en Zwarte Piet spoort met het idee van de 'multiculturele samenleving'.⁴⁶ Bepaalde rituelen en voorstellingen worden gefixeerd en voorgesteld als een natuurlijk, vanzelfsprekend, onaantastbaar en daarom te respecteren element van de etnisch-Nederlandse cultuur – op wereldschaal tegenover de internationale kerstman, binnen de grenzen van Nederland tegenover het idee van een andere of geen Zwarte Piet.⁴⁷ Men kan dit wel willen, maar een dergelijk wensbeeld komt allang niet meer overeen met de kennis van hoe culturele processen tegenwoordig verlopen. Er ontstaan allerlei culturele mengvormen, waarin betekenisinhouden van diverse herkomst, internationaal en nationaal, versmelten tot een nieuw en soms aansprekend geheel. Men mag verwachten dat de aanpassing aan lokale omstandigheden, nu al goed zichtbaar op het vlak van voedingsgewoonten en woninginrichting, zich ook steeds meer zal uitstrekken tot rituelen.⁴⁸ De groeiende deelname niet alleen van Surinaamse, maar ook van Marokkaanse en Turkse gezinnen aan het sinterklaasfeest zal ongetwijfeld zijn sporen achterlaten in de vormgeving van het feest.⁴⁹ Ik zie het nog niet goed voor me, maar het is denkbaar dat er, net als door Schenkman 150 jaar geleden,⁵⁰ een verhaal bedacht wordt dat de aanwezigheid van de kerstman vóór 5 december een plaats geeft en legitimeert.⁵¹ En waarom zou het gezamenlijk optrekken van Sint en Piet niet het symbool kunnen zijn, in een nieuwe betekenisgeving, niet van de knechtschap van Piet, maar van hun goede onderlinge verhouding?⁵² Als volkscultuur, in de woorden van de voormalig N staatsecretaris Van der Ploeg 'beweging (is), verandering, een voortdurend van kleur wisselende caleidoscoop',⁵³ zijn deze ontwikkelingen niet alleen uit te sluiten, maar ook – dat is tot slot mijn persoonlijke overtuiging – toe te juichen.

Noten

- ¹ Ons Utrecht 11-10-2000, cartoon van Peter Boersma.
- ² Bijvoorbeeld, 'Sinterklaas en Zwarte Piet arriveren nu al in september', de Volkskrant 1-10-1999.
- ³ Uitgebreider hierover J. Helsloot, 'Sinterklaas en de komst van de kerstman. Decemberfeesten in postmodern Nederland tussen eigen en vreemd', *Volkscundig Bulletin* 22, 1996, 262-295; G. Rooijackers, 'Sinterklaas en de donkere dagen voor Kerstmis. De commercialisering van decemberrituelen', in H. de Jonge (red.), *Ons soort mensen. Levensstijlen in Nederland*, Nijmegen 1997, 239-272.
- ⁴ In 1999 vervaardigden drie reclamemakers een filmpje tegen 'prematuur kerstgeweld', dat op verscheidene tv-kanalen werd uitgezonden, waarin een woedende Sinterklaas kerstbomen in etalages omtrekt, *Het Parool* 16-11-1999.
- ⁵ Bijv. NIPO-bericht 4-12-1996, 2-12-1999.
- ⁶ NIPO-bericht 5-12-1997.
- ⁷ *Noordhollands Dagblad* 10-12-1997.
- ⁸ *Sinterklaas en de detailhandel*, Den Haag 1997, 81, 92.
- ⁹ *Sinterklaas en de detailhandel*, Den Haag 1997, 81.
- ¹⁰ *Sinterklaas en de detailhandel*, Den Haag 1997, 115-124.
- ¹¹ Zie voor het gebruik van 'cultuur' als 'volkse notie', E. Roosens, *Eigen grond eerst? Primordiale autochtonie. Dilemma van de multiculturele samenleving*, Leuven/Amersfoort 1998, hfst. 2.
- ¹² Zie bijvoorbeeld J. Frykman, 'National identities. Between modernity and cultural nationalism', in: *Völkultur und Moderne. Europäische Ethnologie zur Jahrtausendwende. Festschrift für Konrad Köstlin zum 60. Geburtstag am 8. Mai 2000*, Wenen 2000, 269-286; J. Frykman, 'The informalization of national identity', *Ethnologia Europaea* 25 (1995) 5-15.
- ¹³ 'Sinterklaas slaat terug', *NRC Handelsblad* 27-11-1993; 'Sint moet blijven', de Volkskrant 5-12-1995.
- ¹⁴ In Oostenrijk speelde zich een soortgelijke discussie af voor het behoud van het 'Christkind' als geschenkgever. 'Der Weihnachtsmann was als Symbol einer drohenden ökonomischen Hegemonie, die dann als bedrohliche kulturelle Überfremdung diskutiert wurde, ausgemacht worden', K. Köstlin, 'Sternsingen, Christkind und Eintöpfe. Brauch-Transformationen in die Moderne', in: M. Sammer e.a. (red.), *Leitmotive. Kulturgeschichte-liche Studien zur Traditionsbildung. Festschrift für Dietz-Rüdiger Moser zum 60. Geburtstag am 22. März 1999*, Kallmünz 1999, 553-561, speciaal 556.
- ¹⁵ *NRC Handelsblad* 14-11-1992; *Volkscundevragenlijst* 65 (1994) A 8, 1 49.
- ¹⁶ www.sint.nl/framesetkst.html 30-11-1998.
- ¹⁷ Juist tijdens intensief contact met andere culturen kon het sinterklaasfeest deze rol vervullen. Zie voor voorbeelden uit uiteenlopende perioden en plaatsen: A.J. Dekker, 'De opkomst van kerstboom en kerstviering in Nederland (ca. 1835-1880)', *Volkscundig Bulletin* 8 (1982) 129-179, speciaal 168-169; J. Helsloot, 'St Nicholas as a public festival in Java, 1870-1920. Articulating Dutch popular culture as ethnic culture', *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde* 154 (1998) 613-637; W. Frijhoff, 'Reinventing an old fatherland. The management of Dutch identity in early modern America', in: R. Bendix en H. Roodenburg (ed.), *Managing ethnicity. Perspectives from folklore studies, history and anthropology*, Amsterdam 2000, 121-141, speciaal 128.

¹⁸ Ingezonden brief de Volkskrant 2-12-1997.

¹⁹ Zie ook G. Rooijackers, 'Vieren en markeren. Feest en ritueel', in: T. Dekker, H. Roodenburg en G. Rooijackers (red.), *Volkscultuur. Een inleiding in de Nederlandse etnologie*, Nijmegen 2000, 212-217.

²⁰ Vgl. W. Mezger, *Sankt Nikolaus. Zwischen Kult und Klamauk. Zur Entstehung, Entwicklung und Veränderung der Brauchformen um einen populären Heiligen*, Ostfildern 1993.

²¹ 'Bovendien houden we het kerstfeest dan zuiverder', *Kampioen* 115, nr. 12 (2000) 62. Ook mensen met een meer behoudend protestantse achtergrond hanteren doorgaans dit argument.

²² P.J. Buijnsters en L. Buijnsters-Smets, *Lust en Leering. Geschiedenis van het Nederlandse kinderboek in de negentiende eeuw*, Zwolle 2001, 301-329, 262-263; E. Boer-Dirks, 'De Sint Nicolaas van Jan Schenkman', *Ons Amsterdam* 47 (1995) 282-286; idem, 'Nieuw licht op Zwarte Piet. Een kunsthistorisch antwoord op de vraag naar de herkomst van Zwarte Piet', *Volkscundig Bulletin* 19 (1993) 1-35; F. Booy, 'Grafische en andere afbeeldingen', in: D. Billiet e.a., *Sint Nicolaas van A tot Z*, Eindhoven 1997, 41-55. Het boekje van Schenkman werd enkele malen herdrukt. Zie ook F. Booy, 'Sinterklaasje, kom maar binnen met je knecht. Over de ontwikkeling van het Nederlandse sinterklaasboek', *Leesgoed. Tijdschrift over kinderboeken* 21 (1994) 231-235, speciaal 234. Kennis over Schenkman's 'uitvinding' van het sinterklaasfeest wordt ook via de pers verspreid, zoals in *NRC Handelsblad* 2-12-2000, Cees Banning.

²³ J. Helsloot, 'Die Nationalisierung des Nikolausfestes in den Niederlanden im 20. Jahrhundert. Eine Skizze anhand der Fragebögen des Meertens Instituts von 1943 und 1994', *Rheinisch-westfälische Zeitschrift für Volkskunde* 45 (2000) 217-244; idem, 'De opkomst van Sinterklaas als nationaal feest in Nederland. Een schets op grond van twee volkskundevragenlijsten (1943 en 1994) van het Meertens Instituut', in: A. Döring (ed.), *Faszination Nikolaus. Kult, Brauch und Kommerz*, Essen 2001, 104-139.

²⁴ Vgl. T. Dekker, 'Ausbreitung und Verbürgerlichung der niederländischen Festkultur im 19. und 20. Jahrhundert', in: T. Dekker e.a. (red.), *Ausbreitung bürgerlicher Kultur in den Niederlanden und Nordwestdeutschland*, Münster 1991, 42-56.

²⁵ *Trouw* 18-11-2000.

²⁶ Zij nemen de fakkel over blanke Nederlanders die al sinds eind jaren zestig dezelfde discussie voerden en pleitten voor een 'witte-Pieten-plan', *Panorama* 7-12-1968. Vgl., 'Ik herinner me, begin jaren tachtig, hopeloze crèchevergaderingen waarbij besloten werd tot een veelkleurig Pietenleger: roze, blauw, groen, alles was goed zolang het geen zwart was. Uiteraard was dat - zouden we nu zeggen - een witte crèche, met veel doodernstige linkse mensen', N. Matsier, *Was Sinterklaas maar een gracht*, Amsterdam 1995, 20. Anderen verzetten zich al eerder tegen 'dat zacht-eiige, sentimentele, overtrokken idealisme van zwart/wit gedoe', *Algemeen Handelsblad* 4-12-1968.

²⁷ L. Helder en S. Gravenberch (red.), *Sinterklaasje, kom maar binnen zonder knecht*, Berchem 1998. Al eerder verscheen, met dezelfde strekking: R. Hassankhan, *Al is hij zo zwart als roet...*, [Den Haag 1988].

²⁸ Acties werden uiteindelijk afgelast, nadat met de scholen een 'Sinterklaas-code' was overeengekomen: Zwarte Piet mag geen oorbellen dragen, geen dikke rode lippen hebben, niet krom praten en geen onderdanige rol spelen, *NRC Handelsblad* 2-12-2000.

²⁹ Anil Ramdas, in Helder en Gravenberch, *Sinterklaasje* 186. Daarom werd in Amsterdam op de dag van de herdenking van de afschaffing van de slavernij ook een spandoek meegevoerd met de tekst 'Zwarte Piet = Zwart Verdriet', *NRC Handelsblad* 1-7-1998.

³⁰ Zie ook A. van der Zeijden, 'The Dutch center for popular culture and the cultivation of ethnic traditions and popular culture in the Netherlands', in: T. Dekker, J. Helsloot en C. Wijers (ed.), *Roots & rituals. The construction of ethnic identities*, Amsterdam 2000, 205-216, speci-

aal 207-209.

³¹NIPO-bericht 4-12-1996.

³²Ingezonden brief de Volkskrant 1-12-1997.

³³Sinterklaas: 'Surinamers in Amsterdam leggen mijn feest plat omdat Zwarte Piet als domme boeman wordt afgeschilderd. Nou en? Laat die lui met hun tengels van mijn personeel afblijven. Hoor je mij als er weer ergens ritueel een schaapgeslacht wordt? Of als er weet ik veel wat voor allochtoon feest gevierd wordt? Nee meneer, Sint is tolerant. Al eeuwen. Anderen kunnen dat niet opbrengen', Zondag (editie Haarlem) 26-11-2000.

³⁴Bijv., 'De eerste keer dat ik [tv-Sinterklaas van 1964 tot 1986 Adrie van Oorschot] Sinterklaas zou gaan spelen, hebben we in onderling overleg afgesproken om die takkebossen maar af te schaffen. Ik geloof dat die dingen ook uit de slaventijd stammen. Zwarte Pieten hebben bij mij ook nooit krom gepraat (...). Tegen de jongens zeg ik ook altijd: gewoon vrolijk doen en niet overdreven dom. Dat was mijn opvatting en gelukkig ook die van Piet Römer, die jarenlang mijn knecht heeft gespeeld', De Gooi- en Eemlander 18-11-1989. Tv-Sint Bram van der Vlugt: 'Zwarte Piet was in de zeventiende eeuw kwaadaardig. Later een dommerd. Tegenwoordig is hij meer de slimmerik, terwijl Sinterklaas tussen een groot kind en een beetje dommig groot mens in wankelt', Trouw 15/16-11-1997, Dick Bosscher. Zie voor de verschuivingen in het beeld van Zwarte Piet ook de doctoraalscriptie van Bianca Berends, Zwarte Piet en Witte Klaas. Onderzoek naar beelvvorming in de sinterklaastraditie, Erasmus Universiteit 2000. Een samenvatting verscheen in Roest. Tijdschrift voor geschiedenis en cultuur 2001, 10: 13-19; zie ook Het Parool 29-1-2002.

³⁵Vgl. R. Ghesquiere, Van Nicolaas van Myra tot Sinterklaas. De kracht van een verhaal, Leuven/Amersfoort 1989, 137-138, 141-142; dit laat echter onverlet, in sommige kinderverhalen, Piets stereotype domheid, *ibid.* 143-144.

³⁶www.sint.nl/framekst.html 30-11-1998, Kees Willemse; vgl. 'Ze heten toch niets voor niets zwarte piet!!!!', Frank Broenink, *ibidem*.

³⁷Helder en Gravenberch, Sinterklaasje, 111, vgl. 117.

³⁸Zie ook Van der Zeijden, 'The Dutch center for popular culture', 209; vgl. de ingezonden brief in de Volkskrant 4-12-1999.

³⁹Vgl., 'Das eigene soziale, kulturelle und symbolische "Kapitalvermögen" dient dazu, der eigenen Gruppe, der eigenen politischen Ideologie die dominierende Position in einer unsicheren politischen und sozialen Lage zu sichern', P. Niedermüller, 'Visualisierung, Ästhetisierung, Ritualisierung. Die Politik der kulturellen Repräsentation im Postsozialismus', in: R. Jöhler, H. Nikitsch en B. Tschofen (red.), *Ethnische Symbole und ästhetische Praxis. Tamás Hofer zum 70. Geburtstag am 21. Dezember 1999*, Wien 1999, 96-107, 101.

⁴⁰Zie bijv. G. Smidchens, 'Folklorism revisited', *Journal of Folklore Research* 36 (1999) 51-70, spec. 63-64; Rooijackers, 'Vieren en markeren. Feest en ritueel', 181-182.

⁴¹Deze vervoermiddelen hebben overigens heel oude papieren, vgl. voor het luchtschip, de luchtballon en de stoomtrein, F. Booy, 'Grafische en andere afbeeldingen', in: D. Billiet e.a., *Sint Nicolaas van A tot Z*, Eindhoven 1997, 41-55, speciaal 45, 48; F. Booy, 'Surprises uit mijn sinterklaasboeken', *Boekenpost* 4 nr. 26 (1996) 4-7, speciaal 6 afb. 10.

⁴²Een uitzondering, en tevens voorbeeld van traditie in verandering: 'Vorig jaar reed hij in een open rijuig door Leeuwarden. Daar kwam kritiek op, want hij hoort op een schimmel. De Goedheiligman vond het zelf echter erg plezierig. "Ik heb liever een

koetsje. Kinderen kunnen er bij in zitten, ouders kunnen hun kind omhoog houden voor een knuffel. Dat is beter dan zo'n hoog paard, want daar mogen de mensen niet te dicht bij komen"', Leeuwarder Courant 17-11-1990.

⁴³'Waarom houden Sint en burgemeester zich bezig met politieke praatjes zoals het zogenaamde schone Hiversum en een subsidie voor het te restaureren raadhuis? (...) Sorry, maar dit soort praat hoort toch niet thuis bij een intocht van Sinterklaas. (...) Mensen toch, Sinterklaas is er vooral voor onze kleintjes, laten we dit alsjeblieft niet vergeten', ingezonden brief De Gooi- en Eemlander 5-12-1990.

⁴⁴'Ik pik het trouwens niet om door immigranten te worden aangesproken op de daden van mijn voorvaderen', *News.nl* 22-11-2000.

⁴⁵Zie hiervoor o.a. K. Köstlin, 'Vanishing borders and the rise of culture(s)', *Ethnologia Europaea* 29 (1999) 31-36, speciaal 35, *idem*, 'Lebenstil und Lifestyle. Verwandlungen der Kontinuität', *Kieler Blätter zur Volkskunde* 32 (2000) 9-20, speciaal 19-20; P. Niedermüller, 'Ethnicity, nationality, and the myth of cultural heritage: a European view', *Journal of Folklore Research* 36 (1999) 243-253, *idem*, 'Visualisierung, Ästhetisierung, Ritualisierung', 103-105, en ook de al oudere, maar onverminderd relevante bijdrage van P. Assion, 'Historicismus, Traditionalismus, Folklorismus. Zur musealisierungstendenz der Gegenwartskultur', in: U. Jeggel e.a. (red.), *Volkskultur in der Moderne. Probleme und Perspektiven empirischer Kulturforschung*, Reinbek bei Hamburg 1986, 351-362. Vgl. ook de waarneming dat de 'veranderingsdimensie [van tradities] vaak door de betrokkenen zelf niet wordt onderkend of zelfs wordt ontkend', P. Post, "God kijkt niet op een vierkante meter..." of Hobsbawm herlezen..., in: C. van der Borgt, A. Hermans en H. Jacobs (red.), *Constructie van het eigene. Culturele vormen van regionale identiteit in Nederland*, Amsterdam 1996, 175-200, speciaal 189.

⁴⁶Zie voor samenvattingen van het debat hierover in Nederland bijvoorbeeld B. Slijper, 'Van natiestaat naar multiculturele samenleving', in: R. Penninx, H. Münstermann en H. Entzinger (red.), *Etnische minderheden en de multiculturele samenleving*, Groningen 1998, 25-57; C. van Praag, 'De multiculturele samenleving in Nederland. Tussen loos gebaar en zelfverloochening', *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 26 (1999) 464-486.

⁴⁷Door onderwijsgeevenden wordt weliswaar erkend dat 'elke vorm vervangen of gewijzigd (kan) worden, ook het sinterklaasfeest'. Maar een beroep op 'het multiculturele karakter van onze samenleving' mag niet tot gevolg hebben 'dat we de tradities niet meer volgens de standaardvormen van het feest zouden moeten vieren. Waar cultureel bepaalde tradities anderen kwetsen of ergeren, is de oplossing niet om de tradities maar naar de rommelmarkt te brengen; ook niet om ze op bedachte wijze op kernelementen te vervormen, of te vermengen met andere. Zo iets kan alleen maar vanzelf groeien', J. Beke en P. van Hasselt, *Sinterklaas op school. Praktijkboek voor de viering van het sinterklaasfeest*, Tilburg 1998, 22.

⁴⁸Na geconstateerd te hebben dat het sinterklaasfeest 'onherroepelijk' verdwijnt of hoogstens 'de exponent wordt van wat regionale folklore' voorspelt Pleij bijvoorbeeld: 'Toch mogen we ongetwijfeld een kerstfeest op zijn Hollands verwachten, dat wil zeggen dat de essentiële functies van reiniging met behulp van versjes en surprises het traditionele kerstcadeau zullen aantasten, of beter gezegd verrijken', H. Pleij, *Hollands welbehagen*, Amsterdam 1998, 70. Zie ook het liedboekje 'Zie ginds komt de kerstman', Ghesquiere, Van Nicolaas, 152.

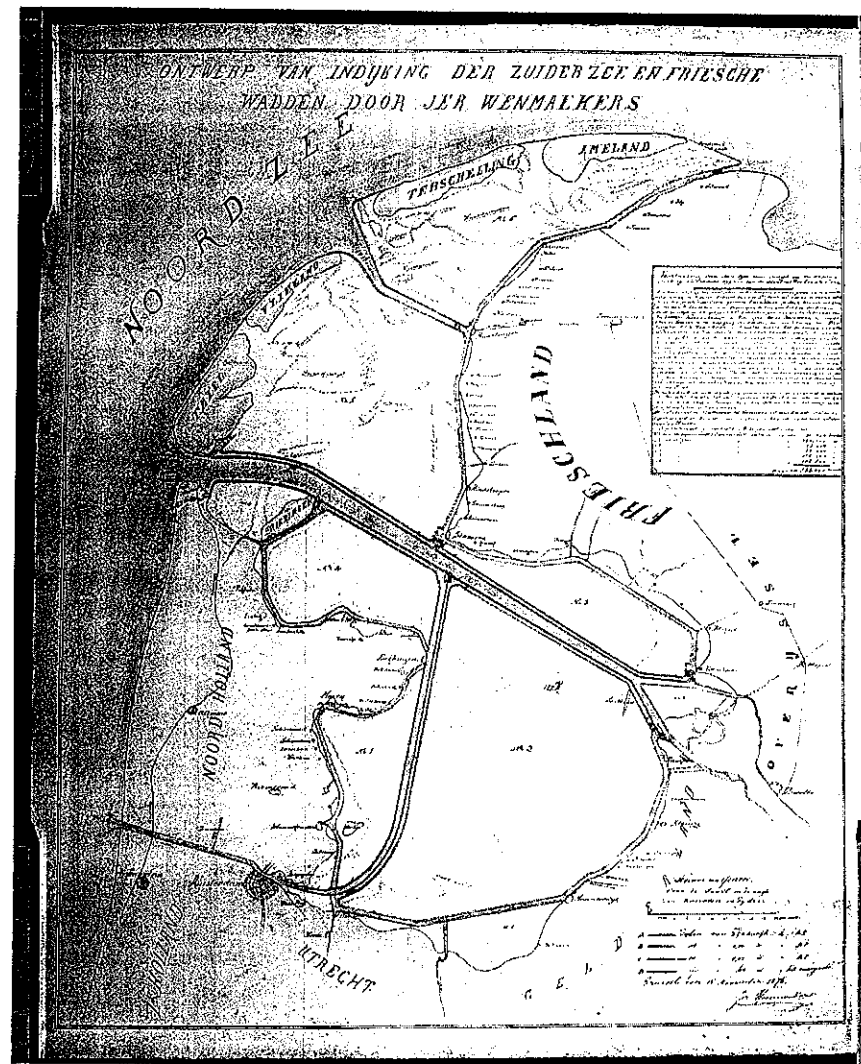
⁴⁹Vgl. J. Aarssen en W. Jongenburger, *Talen en culturen in het Utrechtse Lombok en Transvaal. Een survey-studie*, Amsterdam 2000, 94-104; H. Dibbits, "'In Turkije gaat het tegenwoordig net zo". De culturele repertoires van een Turks gezin in een multi-etnische wijk', *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 27 (2000) 314-344, speciaal 332-333; *idem*, 'Lootjes trekken met het Suikerfeest. Processen van integratie', in: H. Bennis e.a. (ed.), *Een buurt in beweging. Talen en culturen in het Utrechtse Lombok en Transvaal*, Amsterdam 2002, 85-100.

⁵⁰De historicus en publicist Jan de Bas gaf voor het sinterklaasfeest aanzetten in zijn boekje *Sinterterklaas mag blijven*. Voorstellen voor vernieuwing van een feest, Kampen 1999, 10. Zijn pleidooi o.a. voor gekleurde Pieten werd door de cabaretier Freek de Jonge evenwel afgedaan als: 'Goed bedoeld gelul. Traditie is traditie omdat het traditie is en niet omdat het lijkt op traditie', *Het Parool* 3-12-1999.

⁵¹Zoals: 'Paniek in Haarlem Noord. De intocht van Sinterklaas in de Indische buurt Noord kwam afgelopen zaterdag in gevaar door de ziekte van het paard van de Goedheiligman. Na vele zoektochten naar een vervoermiddel voor de Sint kwam de wijkraad van de Indische buurt terecht bij de Kerstman. Deze bracht de oplossing. De Kerstman wilde zijn vriend Sinterklaas graag assisteren. Hierdoor maakte de Sint afgelopen zaterdag zijn intocht in de Indische buurt Noord in de arreslee van de Kerstman. De Kerstman zat als koetsier op de arreslee van de Sint. Waar heb je nog zo'n vorm van samenwerking?', *Haarlems Weekblad* 1-12-1999.

⁵²Een, weliswaar nog sterk ironiserende, aanzet daartoe: 'Is het niet juist ontzettend Nederlands om deel uit te willen maken van een beledigde, onderdrukte of anderszins onheus bejegende groepering? Moet deze eigentijdse folklore niet gewoon een plaats gegeven worden in de Sinterklaas-traditie? Dus voortaan verkleedt een van de Zwarte Pieten zich (...) gewoon 'in burger'. Hij kan dan de rol van Zeurpiet vervullen door de viering op te luisteren met zurig en mopperig commentaar op het racistische karakter van de Sint, de Pieten en de samenleving in het algemeen. Zo zou dan de diepe onvrede met dit feest in de viering opgenomen kunnen worden. Zou dat nou niet het summum van integratie zijn?', ingezonden brief in de *Volkskrant* 5-12-1998.

⁵³*Alledaagse Dingen* 1999, nr. 1, 2.

Illustratie uit *NederLand in de maak*. Foto NAA, Den Haag.

Colofon

SKRIPT historisch tijdschrift

Jaargang 24 nr.4, winter 2002
themanummer collectief geheugen
ISSN 0165-7518

Redactie

Sebastiaan van der Lubben, Friso Wiersum, Alexander Krüger, Cheska Polderman, Renier Bormans

Redactieadres

Skript historisch tijdschrift, Spuistraat 134, kamer 557
1012 VB Amsterdam
skript@hum.uva.nl
skript_historisch_tijdschrift@hotmail.com

Abonnementen / losse verkoop

Euro 17,25 per jaar (drie nummers + themanummer) overmaken op giro-nummer 26 24 858. Losse nummers verkrijgbaar bij de redactie en in boekhandels Athenaeum, Scheltema en Fort van Sjakoo in Amsterdam, Scholtens Wisters in Groningen, Van Stockum Den Haag, Kooyker Ginsberg in Leiden, Dekker van der Vegt en Roelants in Nijmegen en de Rooie Rat in Utrecht.

Advertenties

Inlichtingen bij de redactie

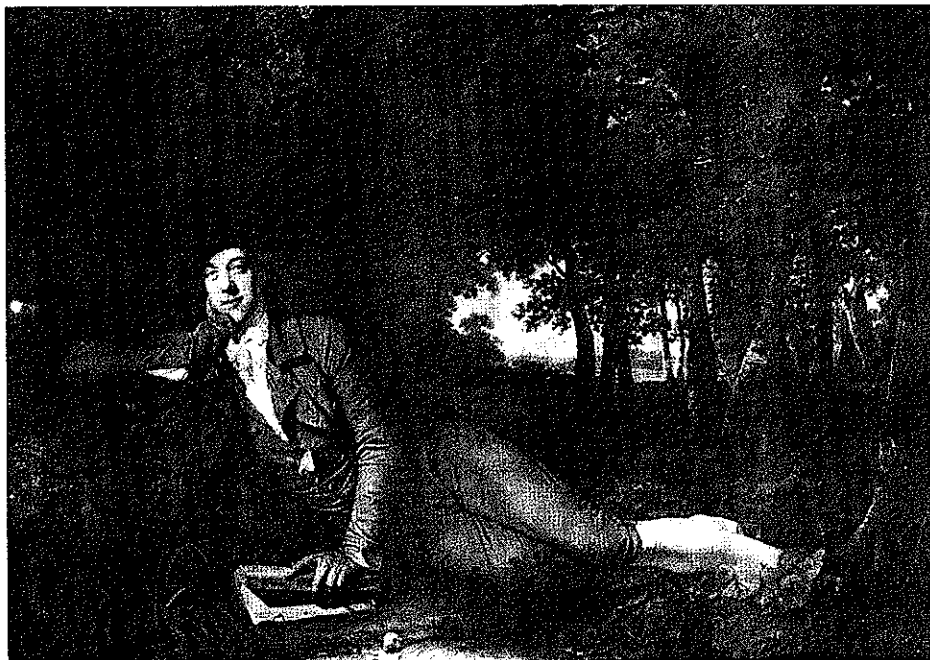
Drukwerk

Krips, Meppel

Redactieraad

Joeri Boom, Prof. dr. J.M.H.J. Hemels, Prof. dr. N.C.F. van Sas, Prof. dr. P. de Rooy, Prof. dr. W. Th. M. Frijhoff

Lezende schrijvers, schrijvende lezers

Word gastauteur of recensent voor SKRIPT.

Artikelen en opzetten daartoe ontvangen wij graag op de redactie. Tevens kan U bij ons gratis recensie exemplaren ontvangen van de meest recente historische publicaties.

Gastauteurs

Edo Schreuders studeert geschiedenis en wijsbegeerte aan de Universiteit van Amsterdam. Zijn artikel is een bewerking van een paper geschreven voor het college "Geschiedenis, herinnering en identiteit" van Ido de Haan en Niek van Sas.

Hylke de Vries heeft culturele antropologie gestudeerd aan de Universiteit van Amsterdam. Hij studeerde in december 2001 af en is nu werkzaam aan de UvA.

Petra Pannekoek is 4e jaars studente nieuwe en nieuwste geschiedenis aan de UvA. Haar artikel schreef zij in het kader van het projectwerkcollege "Geschiedenis, herinnering en identiteit".

Dr. John Helsloot studeerde culturele antropologie aan de Vrije Universiteit. Hij is nu werkzaam bij het Meertens Instituut, waar hij zich bezighoudt met de bestudering van feestcultuur in Nederland, een onderwerp waarop hij ook promoveerde. Zijn artikel is de tekst van een lezing die hij in 2000 in België heeft gehouden.

Florike van Egmond studeerde geschiedenis aan de Universiteit Utrecht en werkt nu bij het Nationaal Archief (NAA). Natuurlijke historie van de 16e eeuw geniet haar bijzondere interesse. Haar artikel is een voorpublicatie van het boek *Nederland in de Maak* dat binnenkort ter gelegenheid van het 200 jarig bestaan van het NAA zal verschijnen.

Koen Haegens studeert politicologie aan de Universiteit Leiden. Hij studeert af op *Nationalisme en imagined communities*.

Sophie van Leeuwen studeerde Franse taal en letterkunde en algemene cultuurwetenschappen aan de UvA en is oud-SKRIPT redacteur. Haar artikel is gebaseerd op een hoofdstuk van haar doctoraalscriptie algemene cultuurwetenschappen.

Tirza de Fockert is 4e jaars studente antropologie aan de UvA en redacteur van het blad Cull.